

Opening van het Academisch Jaar 2024–2025

Maandag 2 september 2024

Thema: ‘Academie en vrijheid’

Martinikerk, Groningen

Geachte genodigden, beste collega’s en studenten,

Wat geweldig om jullie hier allemaal te mogen verwelkomen bij de opening van het academisch jaar 2024-2025 en onze 410^e *dies natalis*. Per slot van rekening bestaan we formeel al sinds 23 augustus 1614! Fijn dat we hier allemaal weer samen zijn, op dit traditierijke, statige moment na de zomer. Het moment waarop we weer bijeenkomen, hopelijk uitgerust en gezond teruggekeerd van onze vakanties. Het moment waarop we elkaar terugzien op een vertrouwde plek, vol met verwachtingen voor het komende jaar.

Voor mij is het ook een moment om stil te staan bij het afgelopen academische jaar, het eerste waarin ik rector was van deze prachtige universiteit. Toen ik een jaar geleden voor het eerst deze ambtsketen kreeg omgehangen, kon ik niet bevroeden wat er in de maanden die volgden allemaal op onze universiteit af zou komen: demonstraties over de sociale veiligheid, bezettingen, een tentenkamp op het Harmonieplein, anonieme vernielingen en, op nationaal niveau, onverteerbare overheidsbezuinigingen.

Maar ook een jaar met veel geweldige gebeurtenissen en evenementen, zoals onze zeer succesvolle lustrumviering in het voorjaar, met bijvoorbeeld indrukwekkende eredoctoraten die aansluiten bij onze interdisciplinaire Schools voor Wetenschap & Samenleving, die geheel ongepland hun toespraken hielden alsof ze het samen hadden voorbereid. Of het Festival van de Verbeelding, waar we een deel van de fantastische wetenschap konden bewonderen die we aan deze universiteit bedrijven.

Het was een interessant jaar. Een jaar dat me diep heeft geraakt en dat me veel heeft geleerd.

Bijvoorbeeld hoe lastig het soms manoeuvreren is als bestuurder, tussen tegengestelde belangen en meningen. Ik werd ineens geconfronteerd met online petitie's, een middel dat ik niet goed begreep en dat me soms in vertwijfeling bracht: Waarom gaan we niet rechtstreeks met elkaar in gesprek? Het was ook een jaar waarin ik moeite had met de grote stelligheid van zienswijzen, op momenten dat de nuance ontbrak, op momenten waarin partijen lijnrecht tegenover stonden, met een onwrikbaar geloof in de eigen waarheid.

De polarisatie in de samenleving en de toenemende grimmigheid van het maatschappelijke en politieke debat in Nederland is niet aan onze universiteiten voorbijgegaan. Dat is ook een van conclusies uit het indrukwekkende rapport *Krachtig en kwetsbaar, Academische vrijheid in de praktijk*, waarin Janka Stoker, Carel Stolker en Berteke Waaldijk aanbevelingen doen om de academische vrijheid te versterken en te beschermen.

‘Deze grimmigheid,’ zo schrijven de onderzoekers, ‘die voor docenten, studenten, onderzoekers en bestuurders soms uitgesproken intimiderend is, kan de academische vrijheid in het hart treffen en leiden tot ongewenste zelfcensuur of andere vormen van ongewenste terughoudendheid onder onderzoekers, docenten en studenten.’

Dat is precies wat ik het afgelopen jaar om me heen zag gebeuren. Dat de felheid en het venijn van protesten mensen bang maakte om zich uit te spreken. Dat mensen met kennis van zaken bewust onder de radar doken, dat expertise en kennis ongebruikt bleef. Ontzettend jammer, omdat juist zij het debat kunnen voeren.

Academische vrijheid gaat o.a. over vrije keuzes in het onderzoek en onderwijs in het belang van het ontwikkelen van kennis, waarbij verschillende perspectieven en invalshoeken genomen kunnen worden. Daarin kan veel, maar er zijn verschillende kaders, professionele codes en gedragscodes die daarbij horen. Vrijheid van meningsuiting botst daar soms mee, een docent kan een specifieke sterke mening aanhangen. Maar wetenschappelijke onderbouwing, kritische reflectie en verschillende wetenschappelijke invalshoeken moeten ook in het onderwijs overgebracht worden. Dat zorgt ook voor een zekere verantwoordelijkheid van docenten tegenover hun studenten, dat mogen we niet uit het oog verliezen.

Die academische vrijheid is overigens een verantwoordelijkheid voor de hele universitaire gemeenschap, van bestuurders zoals ik, van collega's en van studenten, van jullie, van ons allemaal. Collegialiteit en respect voor elkaar is een basisvoorwaarde.

Kritiek en botsende meningen horen erbij, ook over de koers en uitingen van de universiteit en haar bestuurders, waarbij de lijn tussen academische vrijheid en vrijheid van meningsuiting soms wat vervaagt. Ik moedig iedereen aan om daarover met elkaar in gesprek te gaan. Maar het mag, in het nieuwe jaar dat voor ons ligt, wat mij betreft wat minder zwart-wit, met meer ruimte en respect voor de ander.

Als bestuurder wil ik weten wat er speelt, welke zorgen er leven onder studenten en collega's, welke opvattingen jullie hebben over de koers van onze universiteit. Ik wil eraan bijdragen dat alle stemmen worden gehoord, bijvoorbeeld door debatten te initiëren en te organiseren. Het is daarbij cruciaal dat iedereen—elke medewerker, elke student—zich durft te uiten. Met ons sociale veiligheidsbeleid hebben we de afgelopen jaren mooie stappen gezet. Het gesprek over een gezonde werksfeer en fijne studieomgeving is op gang gebracht en moeten we blijven voeren.

Tegelijkertijd besef ik dat we nog het nodige te doen hebben. De komende periode zullen we gebruiken om de juiste randvoorwaarden te scheppen, en samen te blijven werken aan een cultuur van inclusie en respect. Een cultuur waarin we elkaars mening op waarde schatten, en afwijkende inzichten de ruimte geven. Een cultuur waarin we elkaar aanspreken wanneer dat niet gebeurt, en waarin moeilijke onderwerpen bespreekbaar zijn.

Late we één ding niet vergeten: Groningen is al sinds 1614 de plaats waar we samen op een productieve manier met verschillen van

opvatting omgaan. Die ruim 410 jaren van academische vrijheid zijn een fundament én een opdracht.

Zoals het omarmen van verschillende invalshoeken op wetenschappelijke ontwikkelingen de wetenschap uiteindelijk verder brengt, zo zal de ruimte voor verschillende opvattingen en zienswijzen bijdragen aan een fijnere wereld. Laat de RUG—**laat ons**—daarin een voorbeeld zijn.